

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی

وضعیت حقوقی اشخاص تغییر جنسیت داده

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته‌ی حقوق خصوصی

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر ناهید جوانمردی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر فریاد پروین

نخارش:

عزیزه غریب

تیرماه ۱۳۹۰

کتابخانه

اگر شایسته باشد

تقدیم به:

پدر عزیزم

که صدایش، برایم نوامی زندگی است و قلب بزرگش، فریاد سم

و مادرم خورشید

که خورشید وجودش روشنی بخش روزهای ابری ام است.

برادر خوب و خواهران مهربانم

که بهانه لذت خاطرات شیرین کودکی ام بودند و با آنها جوانه زدم و سبز شدم... چوستان بهار.

پاس و ستایش

پروردگاریکتار پاسکزارم که توفیق گام برداشتن در مسیر پر فراز و نشیب دانش اندوزی را به من عطا کرد؛ گرچه راه بسی طولانی و پیمودن آن بسی دشوار است، و من دانش آموزی در ابتدای راه؛

در اینجا بر خود واجب می دانم از یک بزرگوارانی که طی این مسیر بدون بهره گیری از محضرشان، راهنمایی های ارزشمندشان، و حمایت های بی دریغشان، امکان پذیر نبوده است و نخواهد بود، کمال تشکر را داشته باشم؛ گرچه بر این امر واقفم که پاسگزاری از این بزرگان در کلام نمی گنجد:

در ابتدا نهایت پاس خود را به محضر استاد بزرگوارم سرکار خانم دکتر جوانمردی تقدیم می دارم که زحمت راهنمایی این پایان نامه را عهده دار بودند و افتخار ساگرودی ایشان همواره برای اینجانب باقی خواهد ماند و از خداوند استمرا آن را خواهم. یقین می دانم که آموخته هایم از محضر ایشان بسی فراتر از این پایان نامه است و نظرات و رهنمودهای ارزشمندشان کاشنده ی افق نویی در زندگی ام بوده است و خواهد بود و جبران زحماتشان از عهده ی اینجانب خارج است.

از جناب آقای دکتر پروین که زحمت مشاوره ی این پایان نامه را تقبل نمودند و از نظرات بدیع و رهنمودهای ارزشمندشان، بهره ی فراوان گرفته ام، نهایت پاسگزاری را دارم.

پاس بی نهایت را از جناب آقای دکتر تقی زلوه دارم که زحمت داوری پایان نامه را تقبل فرمودند تا بتوانم از نکته سنجی ها و نظرات ارزشمندشان در راستای اعتلای علمی این اثر بهره بگیرم.

و در نهایت پاس یکیران خود را نثار دوستان عزیزم خانم طیبه امیرخانی و خانم نجمه خوشنژاد می‌کنم که مهر صمیمانه‌ی ایشان، همواره همراه روزهای تنهایی من بوده است و این دو فصلی تازه از دنیای دوستی به روی من گشودند و به راستی: «تعبیری عظیم و انسانی انداز کلمه‌ی دوستی».

و در پایان تشکر می‌کنم از دوست همیشه یاورم امام عزیزم، به خاطر بودنش و بجزند مهربان و گرمش که زندگی را معنایی دیگر کند می‌بخشد.

فهرست مطالب

۶	فهرست مطالب
۹	چکیده
۱۰	مقدمه
۱۶	سوالات تحقیق
۱۶	فرضیات تحقیق
۱۷	اهداف تحقیق
۱۸	ضرورت و اهمیت تحقیق
۱۸	پیشینه تحقیق
۱۹	تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی تحقیق
۲۰	مشکلات و تنگناهای احتمالی تحقیق
۲۰	روش تحقیق
۲۰	سازماندهی تحقیق
۲۳	بخش اول - کلیات
۲۳	فصل اول- مباحث پزشکی و روانشناسی
۲۳	مبحث اول- موضوع شناسی جنس و جنسیت
۲۴	گفتار اول- تعاریف جنس و جنسیت
۲۵	گفتار دوم- هویت جنسی
۲۵	بند ۱- تعریف هویت جنسی
۲۶	بند ۲- عوامل بوجود آورنده ی هویت جنسی
۲۸	بند ۳- نقش جنسی
۲۹	مبحث دوم-پیشگیری و درمان
۲۹	گفتار اول - افراد موضوع
۲۹	بند ۱- افراد سالم
۲۹	بند ۲- ممسوح(فاقد علائم جنسی)
۲۹	بند ۳- خنثی ها یا دو جنسی ها
۳۰	بند ۴- ترانس سکسوال ها
۳۳	گفتار دوم -روش های تغییر جنسیت
۳۳	بند ۱- روش هورمونی

۳۶ بند۲- روش جراحی
۳۸ فصل دوم- پیشینه و سیر تکوین تغییر جنسیت
۳۸ مبحث اول- حقوق کشورهای اسلامی
۳۸ گفتار اول - صدر اسلام
۴۰ گفتار دوم- حقوق ایران
۴۱ گفتار سوم- حقوق مصر
۴۴ مبحث دوم- حقوق غرب
۴۴ گفتار اول- ایالات متحده
۴۹ گفتار دوم- سایر کشورهای غربی
۵۳ نتیجه گیری بخش اول
۵۷ بخش دوم- مبانی نظری تغییر جنسیت
۵۷ فصل اول- دیدگاه های حقوقی جواز و عدم جواز تغییر جنسیت
۵۷ مبحث اول- نظریه ی جواز مطلق
۵۷ گفتار اول- اصل اباحه
۵۸ گفتار دوم- قاعده ی تسلیط
۶۰ گفتار سوم- احترام به زندگی خصوصی افراد
۶۱ مبحث دوم- نظریه ی عدم جواز مطلق
۶۱ گفتار اول- حرمت از بین بردن اعضای بدن
۶۲ گفتار دوم- غیر مجاز بودن تغییر در خلقت خدا
۶۷ گفتار سوم- تانث
۷۱ گفتار چهارم- مخالفت با مصالح عمومی
۷۱ گفتار پنجم- رواج هم جنس بازی
۷۲ گفتار ششم- عدم منفعت عقلایی مشروع و قابل اعتنا
۷۲ مبحث سوم- نظریه ی مشروعیت مشروط
۷۵ فصل دوم- بررسی نظریات مذاهب و ادیان در مورد تغییر جنسیت
۷۵ مبحث اول- مسیحیت
۷۶ مبحث دوم- اهل سنت
۷۷ مبحث سوم- تشیع
۷۹ فصل سوم- بررسی تغییر جنسیت در حقوق کنونی کشورها
۸۲ نتیجه گیری بخش دوم
۸۵ بخش سوم- آثار و تبعات حقوقی تغییر جنسیت
۸۵ فصل اول- آثار تغییر جنسیت بر قرارداد
۸۶ مبحث اول- وصف یا شرط بودن جنسیت

۸۷ مب‌حث دوم- اساسی بودن جنسیت
۸۸ گفتار اول- اثر تغییر جنسیت در وصیت تملیکی
۹۵ گفتار دوم- اثر تغییر جنسیت در هبه
۹۶ گفتار سوم- اثر تغییر جنسیت در صلح
۹۸ فصل دوم- آثار تغییر جنسیت در حقوق خانواده
۹۸ مب‌حث اول- آثار تغییر جنسیت بر نکاح
۹۸ گفتار اول-تغییر جنسیت یکی از زوجین
۱۰۵ گفتار دوم- تغییر جنسیت هر دو زوج
۱۰۸ گفتار سوم- اثر تغییر جنسیت در نکاح در حقوق انگلستان
۱۱۰ مب‌حث دوم- اثر تغییر جنسیت بر مهریه
۱۱۰ گفتار اول-نظریه ی عدم استحقاق مهر
۱۱۳ گفتار دوم- نظریه ی استحقاق تمام مهر
۱۱۴ گفتار سوم- نظریه ی استحقاق تمام مهر در صورت انجام عمل زناشویی و استحقاق نصف آن در صورت عدم انجام عمل زناشویی
۱۱۶ مب‌حث سوم- اثر تغییر جنسیت بر عده
۱۱۷ مب‌حث چهارم- اثر تغییر جنسیت بر نفقه
۱۱۷ گفتار اول_ حکم نفقه ی زن در موردی که یکی از زوجین تغییر جنسیت می دهد
۱۱۸ گفتار دوم- حکم نفقه ی فرزندان در موردی که مرد تغییر جنسیت می دهد
۱۲۱ مب‌حث پنجم- اثر تغییر جنسیت در حضانت و ولایت
۱۲۳ گفتار اول- تغییر جنسیت مادر به مرد
۱۲۴ گفتار دوم- تغییر جنسیت پدر به زن
۱۲۶ مب‌حث ششم- اثر تغییر جنسیت بر عناوین نسبی
۱۲۹ مب‌حث هفتم- اثر تغییر جنسیت بر ارث
۱۳۳ مب‌حث هشتم- اثر تغییر جنسیت یکی از زوجین بر نسب فرزند
۱۳۵ فصل سوم-آثار تغییر جنسیت بر مشاغل و مناصب اجتماعی
۱۳۵ مب‌حث اول- ریاست جمهوری
۱۳۷ مب‌حث دوم- قضاوت
۱۳۸ مب‌حث سوم- قراردادهای خصوصی کار
۱۳۹ فصل چهارم- شناسنامه
۱۴۱ نتیجه گیری بخش سوم:
۱۴۶ نتیجه گیری کلی
۱۴۷ پیشنهادات
۱۴۸ منابع

چکیده

پیشرفت علم و تکنولوژی در حیطه ی پزشکی ، موجب پیدایش مباحثی جدید در علم حقوق شده است. یکی از این مباحث، تغییر جنسیت است. با تغییر جنسیت، جایگاه حقوقی شخص بالاخص در مقوله ی احوال شخصیه دگرگون می شود. بنابراین بررسی وضعیت حقوقی افراد تغییر جنسیت داده ضروری می نماید.

در این نوشتار نخست به بررسی جواز یا عدم جواز تغییر جنسیت در فقه و حقوق ایران پرداخته شده است و سه نظریه ی مشروعیت، ممنوعیت و مشروعیت مشروط تغییر جنسیت با نگاهی به نظر ادیان و مذاهب و رویه ی کشورهای دیگر به بوته ی نقد گذاشته شده است.

ممکن است در قراردادی جنسیت طرف مقابل از انگیزه های اصلی انعقاد قرارداد باشد یا به عنوان شرط صفت در قرارداد قید شود و بعد از انعقاد قرارداد یکی از طرفین آن تغییر جنسیت دهد در این حالت ضرورت بحث و کنکاش در سرنوشت قرارداد احساس می شود که در بخش سوم بدان پرداخته ایم.

در حقوق مربوط به خانواده نیز وقتی یکی از زوجین تغییر جنسیت می دهد وضعیت نکاح بحث برانگیز می شود. عده ای معتقدند که با تغییر جنسیت نکاح باطل می شود و عده ای دیگر نیز به انفساخ نکاح نظر داده اند. در نوشتار پیشرو کوشش شده است که علاوه بر بررسی این دو نظریه، به مطالعه ی مهریه، نفقه ، ارث و وصیت سایر حقوق مربوط به خانواده در فرض تغییر جنسیت یکی از اعضای خانواده پرداخته شود.

واژگان کلیدی: تغییر، جنسیت، وضعیت، جواز، عدم جواز، احوال شخصیه، مذاهب، سایر کشورها

مقدمه

تغییر جنسیت عبارت از تبدیل شدن جنس مذکر به مونث و یا مونث به مذکر و یا خنثی به یکی از این دو جنس است.

همه ی سلول های بدن (به غیر از اسپرم ها و تخمک ها) حاوی بیست و سه جفت کروموزوم هستند که یک جفت از آنها را کروموزوم جنسی تشکیل می دهند. اطلاعات ژنتیکی که برنامه رشد آدمی را در خود دارد در DNA قرار ندارد.

یاخته های جنسی^۱ (تخمک ها و اسپرم ها) به واسطه ی شکل خاصی از تقسیم سلولی تولید می شوند. این فرایند منجر به تولید سلول هایی می شود که دارای نیمی از آن بیست و سه جفت کروموزوم هستند. رشد آدمی از هنگام بارورسازی آغاز می شود، یعنی زمانی که یک اسپرم و یک تخمک به هم می پیوندند و در اشتراک با یکدیگر، بیست و سه جفت کروموزوم تشکیل می دهند. هریک از کروموزوم ها به نحوی همتای خود را یافته، به آن می پیوندند.

جنسیت زنی فرد در هنگام بارورسازی توسط اسپرم پدر تعیین می شود. بیست و دو جفت کروموزوم دیگر نیز تعیین کننده ی تمام صفات بدنی جاندار به استثنای جنسیت او هستند. جفت آخر متشکل از دو کروموزوم جنسی^۲ است که جنسیت فرزند را معلوم می کنند (پسر یا دختر).

کروموزوم های جنسی بر دو گونه اند: کروموزوم های X و کروموزوم های Y. زنها دارای دو کروموزوم X خواهند بود. مردها دارای یک کروموزوم X و یک کروموزوم Y هستند (XY). هنگامی که کروموزوم های جنسی یک مرد تقسیم می شوند، نیمی از اسپرم دارای یک کروموزوم X و نیم دیگر، یک کروموزوم Y دارند.

^۱ GAMETES
^۲ SEX CHROMOSOMES

چنانچه تخمک بوسیله ی اسپرمی بارور شود که حامل کروموزوم جنسی Y باشد، فرزند حاصل پسر خواهد شد و اگر توسط اسپرمی بارور شود که حامل کروموزوم X باشد، فرزند دختر خواهد بود.^۱

به محض کامل شدن غدد جنسی یک سلسله رویدادهایی به وقوع می پیوندند که منجر به تعیین جنسیت فرد می گردند. این رویدادها توسط هورمون ها هدایت می شوند.

چنانچه هورمون ها کم ترشح شوند یا اصلاً ترشح نشوند چه بسا علامت جنس مخالف در وجود فرد ظاهر می گردد که به این افراد، دوجنسی یا خنثی اطلاق می شود.

بنابراین جنین ایجاد شده یا پسر است یا دختر و یا به دلیل اختلالات، دو جنسی خواهد بود.^۲

اما در برخی موارد در دوران قبل از تولد ممکن است خطای هورمونی رخ دهد. هرگاه چنین خطایی پس از شکل گیری اندام تناسلی خارجی و پس از رشد مکانیسم مغزی مناسب در رفتار جنسی روی دهد در این صورت احساس هویت جنسی فرد ممکن است با جنسیت جسمانی وی ناهمگون باشد.^۳

پس از ذکر مقدمه ی فوق باید گفت به طور کلی تغییر جنسیت برای چهارگروه از افراد قابل تصور است:

(۱) تغییر جنسیت درمورد افراد سالم ؛ یعنی افرادی که سالم هستند، نه از نظر جسمی مشکلی دارند و نه از نظر روحی.

^۱ نیل آر کارلسون، مبانی روان شناسی فیزیولوژیک، مهرداد پژمان، غزال، چاپ چهارم، اصفهان، ۱۳۸۴، ص ۲۵۱-۲۵۲.

^۲ محمد مهدی کریمی نیا ، «تغییر جنسیت از منظر فقهی و حقوقی»، حمایت، شماره شانزدهم، سال ۸۵ ، ص ۱.

^۳ . ابراهیم واحد، اختلالات و انحرافات جنسی علل - پیشگیری - درمان، بهرام، چاپ اول، تهران ، ۱۳۷۸، ص ۱۱۴.

۲) تغییر جنسیت در مورد خنثی ها یا دوجنسی ها ؛ یعنی افرادی که علائم هر دوجنس را دارا هستند. ممکن است یکی از این علائم بر دیگری غالب باشد و ممکن است هیچ یک از این علائم بر دیگری غالب نباشد که این مورد، خنثی مشکل نامیده می شود.

۳) تغییر جنسیت در مورد افراد ممسوح (فاقد علائم جنسی)؛ یعنی افرادی که هیچ کدام از علائم جنسیتی مردانه یا زنانه را ندارد و نوعاً تغییر جنسیت آنان به تبدیل شدن به زن هست؛ یعنی اگر تغییر جنسیتی در مورد آن ها صورت بگیرد، به زن تبدیل می شوند.^۱

۴) تغییر جنسیت در مورد افراد ترانس سکسوال ها؛^۲ این افراد از لحاظ جسمی و بدنی دارای علائم یکی از دو جنس مذکر یا مونث می باشند ولی از لحاظ روانی تمایلات جنسی جنسیت مزبور را ندارند، بلکه تمایلات جنسی، جنس مخالف را دارا می باشند.^۳ در این بیماری وضعیت ظاهری جسمی و جنسی، ارگانهای داخلی جنسی و سیستم هورمونی و کروموزومی کاملاً در سلامت بسر می برد ولی فرد از نظر ذهنی و روحی منکر صحت نوع جنسیت خود می باشد و به عبارتی معتقد به وجود اشتباه در نوع جنسیت خود و عدم رضایت از آن به حدی که باعث آزار شدید روحی و در نهایت تصمیم قطعی به تغییر در جنسیت خود خواهد شد. ترانس سکسوالیسم یکی از اختلالات هویت جنسی می باشد.^۴

تفاوت این بیماری با بیماری دوجنسی^۵ در این است که بیماران دوجنسی دارای اختلال ظاهری در اندام تناسلی و اندامهای داخلی جنسی و سیستم هورمونی جنسی می باشند و معمولاً نمای ظاهری از اندام

^۱ <http://www.helpmtf.blogfa.com/post-۱۶.aspx> «بررسی

^۲ TRANSSEXUAL

^۳ . علیرضا باریکلو، «وضعیت تغییر جنسیت»، اندیشه های حقوقی، سال اول، شماره پنجم، زمستان ۱۳۸۲، ص ۷۶.

^۴ . نصرت الله پورافکاری، فرهنگ جامع روانشناسی - روانپزشکی و زمینه های وابسته، جلد اول، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۸۲، ص ۱۵۳۴.

^۵ BISEXUAL

هر دو جنس را دارد. درحالی که بیماران ترانس سکسوال از نظر جسمی کاملاً سالم ولی از نظر روحی با مشکل فراوان روبرو هستند.^۱

پیشرفت علم پزشکی، به بشر این توانایی را بخشیده که جنسیت خویش را تغییر دهد. تغییر جنسیت به دو صورت شکل می گیرد. روش اول هورمون درمانی است که غالباً در مورد ترانس سکسوال ها صورت می گیرد. پزشکان با تقویت هورمون جنسیتی که علایم آن در بدن شخص ظاهر است، تلاش می کنند که بین بدن و روان او توافق و هماهنگی ایجاد نمایند.^۲

روش دوم، جراحی است. در این روش با اعمال تغییراتی در اندام جنسی، شخص همه ی علایم جنسی یکی از دو جنس را پیدا می کند. در مورد افراد سالم، با حذف جنسیت فعلی و ایجاد جنسیت جدید، شخص از یکی از دو جنس مذکر و مونث به دیگری تغییر می یابد و در مورد افراد خنثی یا دو جنسیتی، یکی از دو حالت تناسلی حذف و دیگری تقویت می شود. افراد ممسوح نیز که هیچ یک از علایم زنانگی یا مردانگی را ندارند با عمل جراحی به شکل یکی از دو جنس مذکر یا مونث در می آیند.

کم کم با شیوع و گسترش این عمل و رواج تشخیص های متفاوت از طرف پزشکان، متخصصان برای تبادل تجربه و جلوگیری از تفرق نظر و تشخیص و ایجاد وحدت رویه پزشکی در هر سال اقدام به تشکیل سمپوزیوم بین المللی می نمایند که اولین آن در سال ۱۹۹۶ در شهر لندن برگزار شد.^۳

مجدد « <http://www.drhaghighat.ir/index.php?ToDo=ShowArticles&AID=۳۰۱> »

حقیقت « تغییر جنسیت

۱. علی رضا باریکلو، پیشین، ص ۶۹.

۲ Clarice, McNab, December ۱۹۹۹, available at: http://www.pfc.org.uk/legal/liba_۱۲۳.htm, visited at: april ۲۰۱۰.

جنسیت بزرگترین تمایزگذاری‌ها را با خود به همراه دارد تمایزهایی که آشکارتر از تفاوت مذهبی و تاثیرگذارتر از تفاوت نژاد و رنگ و پوست است. تفاوت‌هایی که جنسیت ایجاد می‌کند همه جا، آدمی را تعقیب می‌کند و بر فکر و ذهن او تاثیری بنیادین و باورناکردنی می‌گذارد.

پیشرفت سریع و حیرت آور فناوری نوین در همه عرصه‌ها بویژه در زمینه مسایل پزشکی، سایر علوم را هم به چالش کشیده است. تغییر جنسیت نیز در کنار مسایلی از قبیل پیوند اعضا، استفاده از روش‌های جدید تولید مثل و مهندسی ژنتیک پژوهشگران را در حوزه‌های حقوق، فقه، علوم اجتماعی، روان‌شناسی، اخلاق پزشکی، فلسفی و تربیتی بر آن داشته که برای ارائه‌ی راهکارهای مناسب به پژوهش بپردازند.

« عملاً در هر فرهنگی، تفاوت‌های جنسیتی راه و رسم محوری هستند که در آن، انسانها خود را به عنوان اشخاص می‌شناسند، روابط اجتماعی را سازماندهی کرده و سمبلی از پیشامدها و فرآیندهای طبیعی و اجتماعی هستند. ^۱ بنابراین جنسیت یکی از اصول سازمان دهنده در دنیای اجتماعی است، هویت ما را شکل می‌هد و رفتارهای متقابل ما را ساختار بندی کرده و یکی از اصولی به حساب می‌آید که قدرت و منابع اجتماعی موجود براساس آن تخصیص می‌یابد. بعلاوه، « جنسیت یک قدرت محکم و فراگیر است که هستی آن در فضا و زمان امتداد یافته است. ^۲»

با توجه به اهمیت جنسیت در زندگی فردی - اجتماعی و آثار حقوقی متفاوت مترتب بر هر یک از دو جنس مذکر و مونث، با تغییر جنسیت جایگاه حقوقی شخص بالاخص در مقوله‌ی احوال شخصیه دگرگون می‌شود. از این رو بحث مهم حقوقی که در این مقوله مطرح می‌شود این است که آیا تغییر جنسیت مشروع است یا خیر؟

^۱ خدیجه سفیری، سارا ایمانیان، جامعه‌شناسی جنسیت، انتشارات جامعه‌شناسان، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۸، ص ۱۷.

^۲ پیشین، ص ۲۱.

بطور کلی کشورها را از لحاظ داشتن یا نداشتن مقررات نسبت به این موضوع می توان به سه گروه تقسیم کرد: گروه اول کشورهایی، مانند ترکیه و آلمان، که در این رابطه مقررات مصوب دارند و شرایطی را برای تغییر جنسیت وضع نموده اند. گروه دوم، کشورهایی است که از لحاظ قانونی مقررات مصوب ندارند ولی رویه قضایی، مانند انگلستان و فرانسه، یا نمایندگی اداری، مانند استرالیا، شرایطی را وضع نموده و تحت این شرایط تغییر جنسیت انجام می شود. گروه سوم کشورهایی مانند آلبانی که تغییر جنسیت را غیرقانونی می دانند.

در حقوق ایران قانونی در این مورد تدوین نشده است. براساس اصل ۱۶۷ ق.ا و ماده ۳ قانون آیین دادرسی مدنی قضات نمی توانند به بهانه ی سکوت قانون از صدور حکم امتناع کنند و بایستی حکم هر قضیه را بصورت جزئی و با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر و اصول حقوقی که مغایر با موازین شرعی نباشد صادر نمایند. با توجه به این مطالب، گرچه می توان در مورد تغییر جنسیت موضوع را حمل بر سکوت قانون گذار دانست و معتقد شد که فتاوی فقها راه گشاست لیکن این مهم حتی برای پزشکان و روان شناسان و دیگر متخصصین امر با هاله ای از ابهام و تردید روبروست و بدون شک در حال حاضر با طیب خاطر مبادرت به تغییر جنسیت نمی کنند. لذا ضرورت دارد همانند سایر کشورها قانون گذار ایرانی ابعاد مختلف موضوع را مورد بررسی قرار داده و به تصویب مقرر قانونی آن همت گمارد.

بررسی جواز یا عدم جواز دستکاری در خلقت انسان و اعمال تغییرات اساسی در فیزیک انسان، از مهم ترین مسائلی است که با توجه به مفاهیمی از قبیل اصل اباحه، اصل تسلیط، نظم عمومی، اخلاق حسنه و... در حوزه حقوق خصوصی ما را به ارائه ی پاسخی قاطع در حقوق ایران رهنمون می سازد.

از طرفی دیگر تغییر جنسیت به حیات نکاحی که قبل از تغییر جنسیت منعقد شده، پایان می بخشد زیرا یکی از شرایط اساسی نکاح یعنی اختلاف جنس^۱ با تغییر جنسیت منتفی می گردد. مسئله ی حائز اهمیت این است که آیا نکاح با تغییر جنسیت باطل می شود یا منفسخ؟ روشن است که هریک از این پاسخ ها منجر به احکام متفاوتی در مورد مهریه و عده می شوند بعلاوه تغییر جنسیت در حقوق اشخاص ثالث از جمله اولاد (از باب حضانت و ولایت) و وراثت نیز تاثیر می گذارد.

پردازش به این بحث که آیا پس از تغییر جنسیت شخص در جایگاهی برابر با سایر افراد جنسی که به شکل آن درآمده است قرار می گیرد و از حقوقی مساوی با آنان برخوردار می شود یا حقوق، این جنس را نمی تواند به مثابه ی جنس طبیعی به رسمیت بشناسد و بین این دو فاصله ای می بیند نیز خالی از فایده نمی نماید.

سوالات تحقیق

۱. آیا تغییر جنسیت منجر به ایجاد تغییراتی در حقوق اجتماعی، سیاسی و روابط شخص با دیگران می شود یا خیر؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، با توجه به فقدان مقررات خاص در این زمینه، حکم مساله چگونه قابل استنباط است؟

۲. تغییر جنسیت در زمینه ی حقوق خانوادگی چه تاثیری می تواند داشته باشد؟

فرضیات تحقیق

^۱ سید حسین صفایی ، اسدالله امامی، حقوق خانواده، نکاح و انحلال آن (فسخ و طلاق)، جلد اول، موسسه ی انتشارات و چاپ دانشگاه تهران ، چاپ ششم، تهران، ۱۳۷۴، ص ۳۷.

۱. تغییر جنسیت در برخی از حقوق اجتماعی و سیاسی تاثیر گذارده و آنها را دستخوش تحول می کند که در غیاب مقررات خاص، حکم این موارد باید با مراجعه به مبانی فقهی و اصول کلی حقوقی استخراج گردد.

۲. تغییر جنسیت در زمینه ی حقوق خانوادگی نظیر ارث، نکاح، مهر و ... نیز اثرات متفاوتی می تواند برجای بگذارد.

اهداف تحقیق

با توجه به ضرورت بررسی جنبه های حقوقی تغییر جنسیت و فقدان نص قانونی در این موضوع، این پژوهش در پی آن است که با نگرشی نو به فقه غنی اسلامی و اصول کلی حقوقی، دیدگاه های موافقان و مخالفان استفاده از این فن پزشکی را به بوته ی نقد گذارد تا در پرتو آن، جهت گیری احتمالی حقوق ایران را در این رابطه تبیین کند.

نگارنده در پی آن است مشخص سازد که پس از انجام عمل تغییر جنسیت، از دید حقوقی زندگی فردی و اجتماعی شخص دچار چه تحولاتی گشته و تغییر جنسیت چه نتایجی در بر خواهد داشت. به عنوان نمونه، وضعیت نکاح و آثار ناشی از آن مثل مهریه، عده ... هنگامی که یکی از طرفین آن تغییر جنسیت می دهد و هم چنین تکلیف حضانت و ولایت فرزندان حاصل از این خانواده ها چه خواهد شد.

در این نوشتار هم چنین به این بحث پرداخته خواهد شد که آیا فرد تغییر جنسیت داده از همه ی حقوق جنسی که بدان تغییر یافته برخوردار خواهد شد (مثل حق تشکیل خانواده) و در موقعیت برابری باهم جنسان خود قرار خواهد گرفت یا نه؟

ضرورت و اهمیت تحقیق

در دنیا تهران به عنوان پایتخت تغییر جنسیت شناخته شده است.^۱ زیرا ایران پس از تایلدن بالاترین آمار تغییر جنسیت را در جهان به خود اختصاص داده است.^۲ حتی گفته شده که ایران در میان کشورهای منطقه به عنوان قطب مغناطیسی برای انجام عمل های تغییر جنسیت درآمده است.

طبق گزارش معاون پزشکی بالینی سازمان پزشکی قانونی، سالانه حدود ۸۰ نفر در ایران با مجوز سازمان پزشکی قانونی با انجام عمل جراحی تغییر جنسیت می دهند که حدود ۹۰ درصد آنها تغییر جنسیت از مرد به زن است.^۳

آمار بالای تغییر جنسیت در ایران نشان می دهد که درصد قابل توجهی از افراد جامعه تغییر جنسیت داده یا در آینده ممکن است در جریان این فرآیند قرار گیرند. با توجه به نقش مهم جنسیت در زندگی فردی- اجتماعی واحکام حقوقی متفاوت که بر هریک از دو جنس مونث و مذکر بار می شود لازم است که از بعد حقوقی نیز به این موضوع پرداخته شود.

اما متأسفانه در ایران با یک خلاء قانونی در این رابطه مواجه هستیم. سکوت قانونگذار باعث شده که زندگی حقوقی این افراد پس از انجام عمل تغییر جنسیت، دچار مشکل شده و با سیل عظیمی از مشکلات مواجه شوند.

لذا با عطف به آمار رو به افزایش تغییر جنسیت در ایران و خلاء قانونی مذکور، بررسی وضعیت حقوقی این افراد ضروری می نماید.

پیشینه تحقیق

^۱ محمد مهدی کریمی نیا، «تغییر جنسیت از منظر فقهی و حقوقی»، حمایت، شماره شانزدهم، ۱۳۸۵، ص ۱.
^۲ «ایران پس از تایلدن بالاترین آمار تغییر جنسیت در جهان را دارد» <http://my.me.mihanblog.com/post/۶۶۰>, visited at: ۵ June ۲۰۱۰
^۳ www.asriran.com/fa/pages/?cid=۵۴۴۱۲ (به نقل از فارس نیوز ۲۵ مهر ۱۳۸۷)

به نظر می رسد منابع و کتبی که به بررسی تغییر جنسیت و وضعیت حقوقی افراد تغییر جنسیت داده پرداخته اند محدود باشند. در کتب حقوق خانواده گاهی به صورت خلاصه به آن اشاره شده که از چند سطر فراتر نمی رود.^۱ ولی در سالهای اخیر چندین رساله در این باب نوشته شده است از جمله: «تغییر جنسیت از منظر فقهی - حقوقی» از حجت الاسلام محمد مهدی کریمی نیا،^۲ «بررسی احکام و آثار تغییر جنسیت در فقه و حقوق موضوعه» از سید مهدی بهشتی^۳ و «تغییر جنسیت و حکم فقهی آن» از منصور سلیمی فر^۴ که همگی باتوجه به مراکز نگارش آنها بیشتر به جنبه ی فقهی موضوع پرداخته اند.

از مقاله های مرتبط با موضوع می توان به «تغییر جنسیت از منظر فقهی و حقوقی» از محمد مهدی کریمی نیا،^۵ «وضعیت تغیر جنسیت» از علی رضا باریکلو^۶ و «احکام و آثار تغییر جنسیت» از یاسر عبدی^۷ اشاره کرد.

تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی تحقیق

احوال شخصیه: عبارت است از مجموعه صفات انسان که به اعتبار آنها یک شخص در اجتماع دارای حقوق شده و آن حقوق را اجرا می کند .

وضعیت شخص: عبارت است از کیفیتی که اشخاص از نظر قوانین جاری یک کشور دارند.

خنثی: انسانی که هم آلت تناسلی مرد را دارد و هم آلت تناسلی زن را.

-
۱. برای نمونه: سید حسین صفایی ، اسدالله امامی ،پیشین، ص ۳۷.
 ۲. محمد مهدی کریمی نیا، «تغییر جنسیت از منظر فقهی و حقوقی»، ، حوزه علمیه ی قم.
 ۳. سید مهدی بهشتی. «بررسی احکام و آثار تغییر جنسیت در فقه و حقوق موضوعه»، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه قم، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، ۱۳۸۵.
 ۴. منصور سلیمی فر، «تغییر جنسیت و حکم فقهی آن»، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، گروه فقه شافعی، ۱۳۸۶ .
 ۵. محمد مهدی کریمی نیا ، پیشین.
 ۶. علیرضا باریکلو، پیشین
 ۷. یاسر عبدی، فخرالدین آقمشهدی، «احکام و آثار تغییر جنسیت»، فصلنامه ی مدرس علوم انسانی، دوره دوازده، شماره ی سه، ۱۳۸۷.

خنثی سه قسم است:

الف) خنثایی که حالت ذکور بر او غالب است. او را خنثی ذکر نامیده اند.

ب) خنثایی که جانب اناث بر او غالب است. او را خنثی انثی خوانده اند.

ج) خنثایی که هیچ جانب بر او غالب نباشد. او را خنثی مشکل می نامند.

ممسوح: کسی که آلت جنسی مردانگی و زنانگی را نداشته باشد.

ترانس سکسوال: کسی که دچار اختلال هویت جنسی بوده و احساس نارضایی عمیق و دائم در مورد

جنس معین شده ی خود دارد و اعتقاد عمیق به متعلق بودن به جنس مقابل آنچه اعضای تناسلی خارجی

طبیعی وی نشان می دهد دارد.

مشکلات و تنگناهای احتمالی تحقیق

به نظر می رسد کمبود منابع مستقل فارسی که ناشی از بی سابقه بودن موضوع در عرصه ی حقوق

داخلی است مهم ترین تنگنا در مسیر این پژوهش باشد.

روش تحقیق

نوع روش تحقیق در این پژوهش علمی، توصیفی و تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و

اینترنتی است.

سازماندهی تحقیق